

УДК 378.1

Петро СІКОРСЬКИЙ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ В РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

У статті аналізується стан підготовки викладачів спеціальних і технічних дисциплін для професійних навчальних закладів. Зазначається, що ця ділянка роботи в Україні занехаяна. Більше 50 тис. викладачів працює у профтехосвіті. Цілеспрямовану підготовку викладачів спеціальних дисциплін в Україні здійснює лише декілька вищих навчальних закладів.

Ключові слова: професійна освіта, викладач, спеціальні дисципліни, вищий навчальний заклад.

В статті аналізується состояние подготовки преподавателей специальных и технических дисциплин для профессиональных учебных заведений. Отмечается, что этот участок работы в Украине запущен. Более 50 тыс. преподавателей работает в профтехобразовании. Целенаправленную подготовку преподавателей специальных дисциплин в Украине осуществляет лишь несколько высших учебных заведений.

Ключевые слова: профессиональное образование, преподаватель, специальные дисциплины, высшее учебное заведение.

The article analyzes the state of training of teachers of special and technical disciplines for professional educational institutions. It is noted that this area of work in Ukraine is neglected. More than 50 thousand teachers work in trade union studies. The purposeful training of teachers of special disciplines in Ukraine is carried out by only a few higher educational establishments.

Key words: vocational education, teacher, special disciplines, higher educational

Мета: на основі аналізу реального стану справ з підготовки викладачів спецдисциплін для професійних

навчальних закладів запропонувати різні підходи до підготовки педагогічних працівників (викладачів, майстрів виробничого навчання) для професійних шкіл.

Профтехосвіта змушена сама турбуватися про підготовку для себе майстрів і викладачів з числа своїх кращих випускників. Пропонується розпочати системну підготовку викладачів у технічних університетах, котрі мають відповідну базу, професорсько-викладацький склад. Потрібно лише продумати механізми виявлення й залучення студентів технічних університетів до майбутньої педагогічної діяльності, доповнивши їхнє навчання психолого-педагогічною складовою.

Постановка проблеми в загальному вигляді. В Україні склалася добра традиція цілеспрямовано готувати вчителів для середньої школи. Практично в кожній області функціонують педагогічні університети, які готують учителів до навчання учнів з усіх предметів як у загальноосвітніх, так і професійних навчальних закладах. Однак основу професійної підготовки кваліфікованих робітників складають спеціальні предмети. Хто їх має викладати, якщо в Україні функціонує лише три спеціальні вищі навчальні заклади, які готують викладачів спецдисциплін, причому один з них в тимчасово окупованому Криму? Не краща картина і з підготовкою майстрів виробничого навчання.

Дуже добре, що кафедра педагогіки та соціального управління (завідувач Козловський Ю.М.) національного університету "Львівська політехніка" ініціює підготовку викладачів для професійних училищ. Власне, політехнічним вищим закладам освіти найбільш випадає готувати викладачів інженерних дисциплін не лише для вишів, а й для професійної школи.

Потрібно лише забезпечити пси-

холого-педагогічну підготовку викладачів. А для цього варто, поступово відкриваючи кафедри педагогіки і психології у технічних університетах, створювати інститути педагогіки і психології з усіма необхідними кафедрами: кафедра загальної педагогіки, кафедра професійної педагогіки, кафедра методики навчання спецдисциплін, кафедра психології, кафедра освітнього менеджменту та інші.

Крім того, необхідно визначитися, якою дорогою мали б іти майбутні викладачі професійної школи до здобуття необхідної педагогічної освіти:

а) здійснювати набір на ту чи іншу інженерну спеціальність за двома напрямками: виробничий і педагогічний; б) протягом навчання студентів на бакалавраті проводити відповідну профорієнтаційну роботу, щоб відібрати для магістерської підготовки майбутніх викладачів; в) готуючи кваліфікованих робітників у вищих професійних навчальних закладах, кращих випускників спрямовувати на здобуття "молодшого спеціаліста", а відтак і продовження навчання в технічних університетах з метою здобути педагогічну спеціальність.

Очевидно, що третій шлях найбільш трудомісткий і водночас найбільш корисний для майбутнього викладача спецдисциплін.

Аналіз досліджень і публікацій. Професійна педагогіка в Україні інтенсивно розвивається в останній чверть століття. Якщо в радянський період в Інституті педагогіки лише функціонувала лабораторія професійно-технічної освіти, то нині це повноцінний науково-дослідний Інститут педагогіки і психології професійної освіти, який пройшов шлях становлення і розвитку під керівництвом академіків І. Зязюна, Н. Ничкало, В. Радкевич. Великий внесок у розвиток професійної освіти, крім уже названих учених, зробили В. Безрукова, Я.Камінецький, А.Литвин, І.Коз-

ловська, О. Новіков, О. Коваленко та інші.

У Львові функціонував науково-практичний центр професійно-технічної освіти, однак через брак фінансування НАПН України передав його Національному університету ім. М. Драгоманова. До речі, саме в центрі організовано підвищення кваліфікації педагогічних працівників системи професійно-технічної освіти.

Отже, замість того, щоб розширювати науково-педагогічні дослідження в системі професійної освіти на всі регіони України, у нас проходять зворотні процеси.

Водночас для професійної освіти нині потрібно дослідникам пропонувати нетрадиційні підходи до підготовки кваліфікаційних робітників, нестандартні навчальні технології, адже у професійних навчальних закладах навчаються учні, котрі вмотивовані до розвитку своїх рукотворних умінь, здобуття робітничої професії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині в Україні функціонує 796 професійно-технічних навчальних закладів. У них працює понад 50 тис. викладачів, більшість з котрих мають вищу технічну чи інженерну освіту. Щодо їхньої психолого-педагогічної підготовки, то її вони набувають, здебільшого, у процесі практичної діяльності.

Загальновідомо, що значна частина учнів професійних училищ і ліцеїв є важкими дітьми, котрі, з одного боку, мають низьку загальноосвітню підготовку, а з іншого – встигли навчитися курити, вживати алкогольні напої тощо. Звісно, що до них потрібен особливий підхід, який базується на психологізації навчально-виховного процесу, застосуванні адекватних навчальних технологій. Без спеціальної психолого-педагогічної підготовки викладачів спеціальних дисциплін важко організувати якісну підготовку робітників.

За радянських часів інженерів-педагогів випускали: Львівський політехнічний інститут (інженерно-педагогічний факультет), Харківський інженерно-педагогічний інститут (з 1994 р. – Українська інженерно-педагогічна академія). Крім того, педагогічних працівників для професійної школи готували шість індустріально-педагогічних технікумів.

Спочатку до абітурієнтів ставилася вимога щодо випереджувального

здобуття робітничої професії з обраного напрямку підготовки, що, на наш погляд, поглиблювало підготовку педагогічних працівників спецдисциплін. Однак для реалізації такої вимоги потрібна була цілеспрямована профорієнтаційна робота.

У 1996 р. з правил прийому до інженерно-педагогічних ВНЗ забрали вимогу обов'язкової наявності робітничого розряду. Це, з одного боку, дозволило випускникам загальноосвітніх шкіл разом з кращими випускниками ПТУ вступати до інженерно-педагогічних вищих закладів освіти. Однак, априорі, такі в майбутньому підготовлені викладачі є менш цінними для професійної школи. 27 травня 1997 року Постановою Кабінету Міністрів України № 507 усі інженерно-педагогічні спеціальності віднесені до педагогічних за однією групою "Професійне навчання за напрямом" [1, 38].

Нині, крім Української інженерно-педагогічної академії, педагогічні кадри для професійної освіти готують Кримський державний інженерно-педагогічний університет, а також спеціалізовані факультети (20) вишів: Національного аграрного університету, Технологічного університету "Поділля" (м.Хмельницький) та інші. Десять навчальних закладів I-II рівнів акредитації здійснюють підготовку майстрів виробничого навчання.

Підготовка викладачів спецдисциплін має ту специфіку, що такі педагоги повинні не лише володіти теоретичними знаннями, а й відповідними практичними навичками, оскільки теоретичні знання потрібно використовувати під час лабораторно-практичних робіт, виробничої практики тощо. Також майбутні викладачі мають отримувати загальнонаукову, психолого-педагогічну, культурно-освітню підготовку. Інженерно-педагогічні працівники повинні поєднувати в собі інженерні та педагогічні вміння. Вони мають вирішувати технічні задачі, проектувати й конструювати технічні вироби, знати питання психології, економіки, організувати навчальний процес у професійному закладі, виховувати учнів, керувати навчальним закладом.

У Європі викладачі інженерних вищих навчальних закладів, котрі вже мають вищу технічну освіту та інженерну практику, обов'язково проходять психолого-педагогічну підготовку.

Для отримання кваліфікації "Європейський інженер-педагог" необхідно засвоїти "Інженерну педагогіку", яка інтегрує знання багатьох предметів. Крім того, потрібно набутти практичний досвід роботи як викладач технічних дисциплін не менше року.

Які, на наш погляд, наявні недоліки в організації підготовки педагогічних працівників спеціальних дисциплін для професійної освіти в Україні? Перш за все, недостатня кількість спеціалізованих вищих навчальних закладів, які готують інженерно-педагогічних фахівців, причому вони, здебільшого, розміщені на сході України (Харків, Бахмут, Слов'янськ) або в столиці: Київський професійно-педагогічний коледж ім. А.Макаренка, інженерно-педагогічний факультет Київського національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова.

По-друге, наявні навчальні заклади готують викладачів з обмеженої кількості спеціальностей, а також з обмеженим держзамовленням. Наприклад, в Українській інженерно-педагогічній академії у 2015 р. держзамовлення складало лише 225 осіб.

По-третє, більшість технічних вищих навчальних закладів, які мають найкращі умови для підготовки викладачів спеціальних дисциплін, ігнорують цей напрям підготовки фахівців.

Проблема підготовки викладачів спецдисциплін для професійної освіти потребує вирішення на державному рівні. Які можливі способи виходу з такої ситуації?

Насамперед, необхідно вивчити потребу професійних навчальних закладів у викладачах спеціальних дисциплін і спланувати їх підготовку хоча б на п'ять років.

Перший крок: з урахуванням потреби викладачів спецдисциплін доцільно створити у провідних технічних університетах кафедри професійної педагогіки та психології, проліцензувати спеціальність "Професійна освіта".

Другий крок: варто провести відповідну профорієнтаційну роботу й організувати відбір бакалаврів у магістратуру з підготовки викладачів спеціальних дисциплін. Паралельно мусимо організувати набір абітурієнтів на потрібні технічні спеціальності за двома напрямками: "ви-

робничий" і "педагогічний". На педагогічному напрямі разом з інженерними дисциплінами будуть викладатися психолого-педагогічні, культурно-освітні, методичні дисципліни тощо.

З набуттям досвіду, утворивши ряд кафедр (загальної педагогіки, професійної педагогіки, соціальної педагогіки, психології та ін.), мав би запрацювати інженерно-педагогічний факультет чи інститут, де і треба зосередити підготовку викладачів спеціальних та технічних дисциплін для професійної освіти.

На жаль, в Україні не лише не проводиться серйозна робота з підготовки викладачів спеціальних дисциплін для професійно-технічних навчальних закладів, а й не видаються цілеспрямовано необхідні підручники й посібники, інші навчально-методичні матеріали.

Як результат – викладачі послуговуються, як правило, застарілими підручниками, які побачили світ ще за радянських часів і залишаються переважно російськомовними. Відомо, що науково-технічний прогрес змінює технології виробництва, прилади й матеріали, тому підручники мали б оновлюватися хоча б кожних десять років.

Нині Україна перебуває у стані війни з Росією. Унаслідок цього десятки тисяч молодих юнаків зазнали поранень різного ступеня важкості. Очевидно, що виникає потреба їхньої перекваліфікації, у тому числі й у про-

фесійних навчальних закладах, причому й засобами дистанційного навчання. Окреслена проблема підсилює необхідність готувати якісні підручники для професійної школи.

І те, що за чверть століття майже нічого не зроблено в цій царині, вина, на наш погляд, МОН України. Потрібно було організувати підготовку навчальних підручників в університетах технічного та аграрного спрямування, де працює достатня кількість кандидатів і докторів наук, до них долучати досвідчених викладачів професійних навчальних закладів. Зрештою, пріоритетним напрямом роботи науковців Інституту педагогіки і психології професійної освіти також бачиться створення навчальних посібників і підручників для професійної школи, дослідження їх впливу на якість підготовки кваліфікованих робітників.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Проблема підготовки педагогічних працівників спецдисциплін для професійних навчальних закладів нині актуалізується як ніколи. До яких пір професійна школа сама для себе готуватиме і майстрів виробничого навчання, і викладачів спецдисциплін?

Чому досі близько 800 професійно-технічних навчальних закладів не мають у своєму розпорядженні навчальних посібників і підручників? Зрештою, чому професійні заклади послуговуються застарілим облад-

нанням? У розвинутих європейських країнах найновіше устаткування спочатку надходить у професійні заклади освіти, а потім на підприємства.

Відомо, що основу розвитку держави складає середній клас, у якому робітники домінують. Якщо країна хоче розвиватися по висхідній, вона має випереджувально зміцнювати і матеріально, і у науково-педагогічному напрямі професійну освіту, а не віддавати її на відкуп місцевій владі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Артюк С.* Інженерно-педагогічна освіта в Україні на рубежі тисячоліть / С. Артюк // Професійно-технічна освіта. – 1999. – №4. – С. 35–39.
2. *Кірик Т.* У пошуках нових освітніх парадигм для України ХХІ століття / Тамара Кірик // Вища освіта України. – № 3. – 2016. – С. 30–36.
3. *Коваленко О. Е., Якубов Ф. Я.* Підготовка інженерно-педагогічних кадрів на рівні сучасних вимог / О.Коваленко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2003. – № 5. – С. 32–39.
4. *Освіта дорослих: енциклопедичний словник* / за ред. В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка. – К. : Основа, 2014. – 496 с.
5. www.nbu.gov.ua/old_im/soc_gum/pptp/2008_2/vnukova.pdf.

Стаття надійшла 28.04.2017 р.